

II. Регулатива мањинских права у Србији

Примена закона о локалној самоуправи са посебним освртом на односе органа локалне самоуправе

Када је у питању однос према локалној самоуправи, онда је стратешко опредељење ове владе Србије децентрализација власти, због свеукупних односа у којима се тренутно Србија налази, а поготово полазећи од важећег Устава Србије, који почива на принципима изузетно високе централизације власти, и у том смислу вероватно не можемо да се похвалимо. Уз француски Устав вероватно Устав Србије спада у најчвршће уставе, који подразумева највећи степен централизације власти. Децентрализација власти у овом тренутку по мом дубоком убеђењу је претпоставка демократизације целокупног политичког живота у Републици Србији. Зато је то основно стратешко опредељење ове владе, када је у питању однос према локалној самоуправи. Вама је познато, да је режим локалне самоуправе уређен законом о локалној самоуправи, који је донет 2002. године, а донела га је претходна влада. Ја, као што сам имао прилике тада да се изјасним, тако и сада могу позитивно да се изјасним о том закону, због тога што му је основно обележје увођење већег степена децентрализације власти. Странка којој припадам и испред које се налазим на челу овог ресора, без обзира на свој опозициони положај тада у Народној Скупштини Републике Србије, је гласала за овај закон. Шта више, имала је прилике кроз неку амандманску измену да да свој допринос коначном изгледу овог закона.

Закон у две области уводи битне новине. Једна област се тиче надлежности локалних самоуправа, основних јединица – то су општине и градови –, и ту се заиста на делу види децентрализација власти. Знатно је проширен обим надлежности локалних самоуправа у Србији. Укупно је кроз 35 тачака закона предвиђена надлежност локалне самоуправе. У ранијем закону су те надлежности биле обухваћене у неких 19 тачака. Дакле, норма-

тивно је знатно проширена надлежност, и то је заиста један квалитативан помак напред. Није било довољно само донети овај закон, већ је било неопходно секторски изменити законе, које регулишу многе области друштвеног живота. Пре свега, закон о здравственој заштити, о образовању, култури, службеној употреби језика, о информисању итд. То је међутим изостало у ове две године, зато наше општине и градови у овом тренутку нису у прилици да имају пун капацитет власти, коју им одређује важећи Закон о локалној самоуправи. Ја сам као министар, наравно то уочио, међутим измена ових закона нису у надлежности овога министарства. Ја се надам да ће надлежна министарства у овим областима изменити законе, како би заиста локалне самоуправе преузеле онај капацитет власти, који предвиђа важећи закон о локалној самоуправи.

Друга област, где постоји битна новина у овом закону је област организације локалне самоуправе. Ту је напуштен такозвани комунални систем уређења, који је на овим нашим просторима био заступљен више од 50 година. На основу тог комуналног система имали смо скупштинско јединство власти, које је било присутно на овом локалном нивоу. Сада је уведен, али не до краја, принцип поделе власти. Имамо два најважнија органа: имамо скупштину као носиоца нормативне активности, и као битну новину, имамо председника општине, који је по први пут у овој послератној историји, након II. светског рата у Републици Србији непосредно биран од стране већине грађана јединице локалне самоуправе. Наравно, у обављању извршне функције локалне власти градоначелнику, односно председнику општине требало би да помаже општинско веће. Општинско веће замишљено је да буде координатор надлежности између скупштине општине с једне стране, и оних надлежности које има председник општине с друге стране, и наравно да врши контролну-надзорну функцију над општинском управом. Такође је новина донекле другачији положај целокупне општинске управе у односу на претходни период са једним начелником општинске управе, који би требао да има битно другачији положај него што је раније имао секретар скупштине општине, који је истовремено био и секретар општинске управе. Новина је и могућност постојања општинског менаџера и градског менаџера у градовима, као и градског, односно општинског архитекте, и оно што су наше јединице локалне самоуправе у већини случајева и заборавиле, браниоца грађана или омбудсмана. Према званичним информацијама, које ја имам, од 169 општина у Републици Србији свега су три општине искористиле ову законску могућност, и поставиле грађанског браниоца. Ја се надам да ће и ове остале општине које су конституисане, то исто учинити. Након ступања на снагу овог закона 2002. године

у 14 општина су одржани локални избори, у свим осталим општинама су у септембру и октобру прошле године били избори, тако да је сада прилика да у наредном периоду видимо добру и лошу страну функционисања локалне самоуправе по овом закону. Досадашњи процес конституисања локалних органа власти након одржаних избора – са задовољством могу да констатујем -- прошао је у најбољем реду. Закон има одређене лоше стране, има доста правних празнина, неке празнине нису само грешке. Има и грешака приређивача закона и предлагача закона, неке грешке су последице амандманске измене, која је уследила након политичког договора на самој седници парламента. У питању је један веома комплексан закон у области организације локалне самоуправе, тако да је немогуће потпуно успешно тако један сложен закон квалитетно изменити до краја. Наравно, ја сам као кандидат за министра знао све те лоше стране закона, те правне празнине. Ко прати политички живот, могао је да примети, да су у експозеу премијера приликом избора ове владе између осталог биле најављене измене закона о локалној самоуправи у циљу ефикасније и функционалније локалне самоуправе, и наравно Закона о локалним изборима ради демократизације изборног поступка. Међутим, те измене су изостале упркос обећању датом у експозеу, из једног веома практичног политичког разлога. Наиме непосредно након избора владе – то је био 3. марта прошле године – већ 2. априла, дакле непуних месец дана касније су народни посланици у Скупштини Србије донели одлуку о приступању промени Устава Србије. Тада је изгледало, да ћемо веома брзо добити нови Устав Србије. Међутим, из разноразних разлога, који су политичке природе – пре свега због изборне кампање за избор председника републике, а три месеца касније кампање за покрајинске и локалне изборе, рад уставне комисије није далеко одмакао. Ми смо сматрали, да у предвечерје устава не би требало да идемо са изменама Закона о локалној самоуправи, тим пре што је то између осталог и уставна материја, значи сасвим је логично, да прво Устав регулише то питање, а након тога се мења закон. Наравно, да је било јасно неколико месеци након конституисања уставне комисије, да од новог Устава у релативно брзом периоду, дакле пре расписивања локалних избора, нема ништа. Исто тако смо били у том моменту свесни, да демократска правила понашања налажу да се изборна правила не мењају уочи расписивања избора. А ово је демократска влада, и поштује демократска правила, тако да смо одустали од идеје, да у том моменту мењамо закон о локалној самоуправи, и то су основни разлози, зашто су претходни избори одржани по важећем Закону о локалној самоуправи из 2002. године и пратећем закону о локалним изборима. Биће прилике да се ове неправилности, које су уочене

у досадашњем функционисању локалних самоуправа, сада већ извесним променама у оквиру новог Устава исправе, и да се након тога донесе нови закон, најпре о територијалној организацији власти, а затим нови Закон о локалној самоуправи као и о локалним изборима, заједно са другим неопходним пратећим законима. Тако би се нови Устав фактички могао увести у живот, и тиме ће бити услова и да у оном року, који буде одређен Законом за спровођење Устава, одрже и избори за све оне органе власти, које предвиђа Устав, између осталог и за локалне органе власти.

Неправилности и евентуални проблеми у функционисању локалне самоуправе су, између осталог и захваљујући конструктивној улози министарства у давању мишљења на примену појединих одредби закона, превазиђени. Зато могу са посебним задовољством констатовати да су се све скупштине општина и градова у Србији након локалних избора успешно конституисале, дакле у оном законском року од 60 дана. Ни у једној општини се нису стекли услови да министарство, односно влада, интервенише ради заштите законитости и да уведе принудну управу. Наравно, то не значи, да је све идеално. Имамо у 12 општина, што је ипак један релативно мали број у односу на укупан број општина, уочене одређене неправилности у процесу конституисања локалних органа власти, али је министарство у складу са својим законским овлашћењима указало на то скупштинама општина, и оставило им рок да они те неправилности саме отклоне. Ја се надам, да ће све општине поступити у складу са налогом министарства. У случају да не буде тако, бићемо принуђени да предуземо законом прописане мере, али се надам, да нећемо бити принуђени да посегнемо за таквим мерама. Проблеми иначе настају у оним општинама, где због овог новог система поделе власти председник општине с једне стране, и скупштина општине са друге стране, потичу из различитих политичких опција. И то је тај нови принцип који се јавља на локалном нивоу после педесетак и више година. Да би читав систем ефикасно функционисао, и председник општине, али и актуелна већина у скупштини општине морају да имају минимум политичке свести о неопходности ефикасног функционисања локалне самоуправе, и да кроз једну квалитетну кохабитацију, уважавајући једни друге доприносе несметаном функционисању. Ја се надам, да ће у оним општинама, где сада имамо проблема због неспремности ка кохабитацији власти, у наредном периоду, за месец дана отприлике, та свест ипак превладати, и да министарство и влада неће морати да додатно интервенишу.

На крају – с обзиром на природу овог семинара – да вас упознам са неким стварима, које се тичу питања националних мањина, и то са посеб-

ним задовољством. Србија има Закон о правима националних мањина, који је усвојен пре две године као савезни закон, али се примењује на основу Закона о спровођењу уставне повеље и на читавој територији Републике Србије. Један квалитативни помак у односу на међународни стандард у области остваривања и заштите права националних мањина је постојање такозваних колективних права националних мањина. На основу тог закона готово сви припадници националних мањина, бар овде код нас у Војводини – има и доста, укупно 25 националних мањина поред већинског српског народа – су искористили ту могућност, и конституисали своје националне савете. Тиме су бар формално дошли у могућност да уживају она права, која им тај закон даје у четири области, а то је образовање, култура, информисање и употреба језика и писма. Ја сам раније имао прилике у својству експерта, као професор факултета на неким семинарима да учествујем, и тада сам изнео мишљење, као критику упућену претходним владама, да се није отишло корак даље од нормативног предвиђања могућих надлежности ових националних савета у ове четири области. Са доношењем закона нису следиле измене закона у овим областима друштвеног живота, чиме би се заиста и омогућило националним саветима, да преузму по овом закону дате надлежности. Ова влада је свесна тих недостатака и неопходности законских измена, с обзиром на то, да посебну пажњу посвећујемо положају националних мањина. Недавно, пре два месеца, влада је формирала свој савет за националне мањине, на чијем челу се налази председник владе, а испред владе је сачињавају министар за културу, за просвету, за правосудје, за унутрашње послове и ја, као министар за државну управу и локалну самоуправу. С друге стране чланови овог савета су председници националних савета свих националних мањина. Имали смо до сада неколико седница, и посебно сам задовољан квалитетом разговора, који су вођени на седницама тога тела. Ради даљег остваривања права националних мањина такође је неопходно да се искористи она могућност, која постоји овде на локалном нивоу, а то је да се и ту образује савет за националне мањине. Ето, толико сам хтео укратко да кажем.

ДИСКУСИЈА

Каран, одборник Демократске странке Скупштине општине Темерин: Ових дана је министарство трговине угоститељства и туризма најавило контролу локалних самоуправа. По закону локална самоуправа поседује практично монопол на формирање цена услуга јавних предузећа. На многим местима је практично пређена она стопа ПДВ-а, и формиране су нере-

алне цене услуга. Занима ме став Вашег министарства. Друго питање: У закону о локалној самоуправи не стоји да постоји институција секретара општинског већа, она је инсталирана овде у општини одлуком већине скупштине општине, па ме занима Ваш став, да ли таква одлука има снагу или не.

Зоран Лончар: Што се тиче проблема примене ПДВ-а, то је додатно оптерећење, које није морало да наступи. Првог јануара ове године дошло је до енормних повећања неких комуналних услуга. Моја надлежност је и да контролишем законитост функционисања локалних органа власти у погледу Закона о локалној самоуправи. Ово питање јесте везано за проблем локалне самоуправе, али није моја надлежност. У вези другог питања: Могућност постојања секретара општинског већа заиста није предвиђена Законом о локалној самоуправи. Да бисмо видели, да ли је то у конкретном случају у складу са законом или не, неопходно је да се погледају и друга, подзаконска акта, која су битна за функционисање локалних органа власти, пре свега статут Ваше општине, као и сам пословник о раду општинског већа. Могу да Вас упутим на тражење мишљења министарства, и ми ћемо, кад утврдимо све чињенице, одговорити на Ваше питање.

Јожеф Милински, председник савета Прве месне заједнице:

Ваше министарство и Ви, као и влада увек наглашавају, да са централизацијом треба прекинути. Део овога можда и видимо, али у пракси се све то не остварује онако, како Ви предвиђате. Не мислите ли у министарству и Ви лично, да би требало и код нас увести, као на Западу, месну самоуправу, да би људи непосредније одлучивали о својој судбини? Када би једно насеље самостално одлучивало о својим пословима, више би добијали они, који више и улажу у буџет. У Темерину живи више од 52% становника ове општине, а општинске одлуке често иду управо на штету Темерина. Да ли сте размишљали о могућностима месне самоуправе? Да ли је то могуће законски остварити у блиској будућности?

Зоран Лончар: Могу да закључим, да Ви нисте задовољни досадашњим функционисањем локалног система власти, кад је у питању Ваша општина. Слажем се са констатацијом, да ово наше залагање за децентрализацију власти можда не функционише најефикасније, али вероватно пратите овај наш државни и политички живот, и знате, да се овако корените промене у политичким идејама не спроводе баш тако брзо. Ово залагање за децентрализацију власти је било присутно и код претходне владе, неке позитивне кораке је учинила и она, неке кораке ћемо учинити и ми, и надам се да ће даљи степен децентрализације бити постигнут и новим Уставом Србије и изменама ових закона, које сам споменуо. Тај процес политички посмат-

рано није ни мало лак и дугачак је. Могућност постојања посебне самоуправе мени није баш јасна. Не знам где то локална самоуправа функционише сама за себе. Постоји увек један локални систем организације власти, где постоје јединице. Општина Темерин увек може бити само једна јединица, и имати исти положај, као друге јединице локалне самоуправе. Одређене специфичности, које постоје, нпр. које произилазе из мешовитог националног састава, имају такође законске могућности да буду изражене. Што се тиче могућности, да се одређена специфичност неких насеља у оквиру општине изрази, постоји могућност и месне самоуправе, коју предвиђа закон, наравно закон даје само оквире за регулисање месне самоуправе. Свакој скупштини општине остаје могућност, да својим општим актима, пре свега статутом, доради боље функционисање месне самоуправе.

Миљински: Дозволите само још једно питање, пошто ми се чини, да ме нисте схватили. Месна самоуправа значи, да свако насеље које има изнад 1500 или 2000 становника у западном свету или рецимо у Мађарској, има право на сопствену самоуправу. То значи, ако не жели да остане у општини, може да се издвоји из ње. Колико ми је познато, Црвенка је хтела да се издвоји из општине Кула, без успеха. Општина то није дозволила, јер наравно, Црвенка је извор новца за општину, као што је то случај и са Темерином. Зато сам питао, има ли размишљања у том правцу.

Зоран Лончар: Нас свакако чека реформа самоуправе, независно од тога што предстоји усвајање новог Устава. Ми смо недавно израдили једну стратегију реформе државне управе и локалне самоуправе. Саставни део тога је и акциони план са прецизним роковима за његово спровођење. Било је у плану да следеће године законски уобличимо те реформске потезе. Неопходна је битна измена у погледу броја и величине општина, зато што за разлику рецимо од Мађарске и осталих земаља Европске уније у Србији постоји у односу на величину територије и укупан број становника мало општина. Општине су јако велике, значи. Обухватају од десет па навише насељених места. Имамо нпр. једну општину која има 250 хиљада становника, више него неки градови. Ту неправилност треба отклонити кроз неке реформске законе, након усвајања устава, да јединице локалне самоуправе буду сличне онима у свету, да једно или више насељених места имају статус општине. Проблем Црвенке и Куле ми је наравно познат, али тамо није општина забранила издвајање месне заједнице, већ је поднет захтев министарству, да се кроз измене закона о територијалној организацији омогући Црвенки да добије статус општине. Таквих захтева у министарству има 13. Сматрао сам целисходним, да је пре расписивања локалних избора неупутно оснивати нове општине. Биће прилике након доношења новог

Устава да се донесе нови Закон о територијалној организацији, да се удовољи овим захтевима, и да се формирају нове општине тамо где је то рационално и економски оправдано.

Зоран Пекез, одборник Скупштине Општине Темерин и ранији председник извршног одбора: Прво питање се односи на преношење надлежности на локалне самоуправе. То преношење не прати преношење надлежности у финансијској сфери, чак је супротан пренос у делу финансија. Што се више надлежности преноси на локалне самоуправе, то им се мање дозвољава финансија за остваривање те надлежности. Ми смо некада имали учешће и по 20–25 одсто у порезима, прошле године већ само неких 6 одсто, и сада је тај параметар узет као стартни параметар за наредне периоде, и тиме ће локална самоуправа, посебно овде у Темерину, али и у многим другим случајевима бити оштећена. Имаће надлежности, а неће имати могућност да исфинансира ни основне надлежности, а камоли да издвоји средства за развој. Како ћете са министарством уредити тај однос? Друго питање се односи на закон о локалној самоуправи, ја ћу да укажем на два недостатка. Прво статус и позиција председника општине, наиме норматива не уређује довољно добро питања смене председника општине. Колико ја видим, сада је после институције председника Србије најјача институција председника општине, чак је јача од председника владе Србије. Мислим да то има неке своје нелогичности, па молим Ваш коментар. Треће: Закон је регулисао веће са доста нејасном формулацијом. Прописао је максималан број чланова већа. Какво је искуство после ових локалних избора? Колико градови и општине имају чланова већа у просеку? Да Вас упознам само, Темерин је град са 30 хиљада становника, у скупштини општине има 33 одборника, а има 11 чланова већа, као рецимо Нови Сад.

Зоран Лончар: Што се тиче финансирања, први пут после неколико деценија је рађен ребаланс буџета прошле године на ниже. Средства су смањивана. То је та новина у финансијској политици ове владе, кад идемо ка реалном трошењу пара. 2005. година је заиста година неких оштрих резова, и све нас то погађа. Проблеми са којима се ми у министарству суочавамо, нису ништа мањи, него много, много већи. Решење је у привредном расту, кроз привредни раст расте и буџет, а онда и јединице локалне самоуправе могу да добију много већа овлашћења. Преношење овлашћења свакако ће морати да буде праћено са тзв. фискалном децентрализацијом власти, што сада свакако није на задовољавајућем нивоу. Да бисмо имали праву фискалну децентрализацију власти, залажемо се за увођење једног новог уставног института, који до сада немамо, а то је институт локалне имовине. Ми смо то предвидели у владином нацрту устава. Можете

на сајту владе евентуално да се информишете, да видите шта је ту предвиђено конкретно. Што се тиче положаја председника општине, делим Ваше мишљење, да он није на адекватан начин решен законом. Мислим да је добро, да тај непосредни избор градоначелника буде присутан и у Србији, као у неким државама Европе. Међутим, морамо да водимо рачуна о неким нашим специфичностима. Степен политичке свести код наших грађана на локалном нивоу није на том нивоу да можемо да схватимо, да морамо да сарађујемо и кад нисмо политички истомишљеници. Кроз нови Закон о локалној самоуправи бисмо морали наћи неко решење, које би дало добре резултате. Морају да се нађу механизми, да градоначелник буде контролисан, а и да не може да опструира функционисање скупштине општине. Садашња решења баш нису најсрећнија. А у вези броја чланова општинског већа: може бити највише 11 чланова. А законодавац је претпоставио, да ће свака општина, водећи рачуна о обиму послова које има, одредити адекватан број. Не постоје никаква правила, од општине до општине ти бројеви се разликују. Број варира од 7 до максималних 11. То је апсолутно аутономно право сваке општине да води рачуна о обиму послова и рационалном трошењу средстава.

Свитић: Желео бих да ми објасните феномен у Србији који се појавио, а он се зове кохабитација. Мишљења сам да на овом нивоу наше политичке свести тај феномен нема шансе да заживи, и да он прави велике проблеме у функционисању сваке локалне самоуправе. У овом тренутку локална самоуправа не може да функционише, уколико имамо председника општине са једне стране и ону другу скупштинску већину с друге стране. Што се финансирања тиче, овакве средине су угушене управо досадашњом политиком смањивања припадајућих средстава. Да ли мислите, да може бити било какве суштинске децентрализације без промене Устава?

Зоран Лончар: Пошто постоји подела власти, ако су носиоци функција припадници различитих политичких опција, нема другог начина да овај систем функционише осим да постоји квалитетна кохабитација. Питање је, да ли ће овакав Закон о локалној самоуправи заиста имати добре ефекте у пракси, и да ли ће степен политичке свести код наших локалних политичара бити на том нивоу, да омогући постојање квалитетне кохабитације власти. Ту смо можда више требали да промислимо, када смо доносили овај закон. Сада кад видим, шта то значи локални политички живот, заиста имам велику личну резерву. Иначе кохабитација у власти је израз једне политичке зрелости политичара. А што се тиче ових недовољних финансијских средстава, апсолутно вас разумем, и слажем се, али то је питање, верујте, где год да кренем. Без Устава суштинске децентрализације власти,

суштинског напредка нема. Али није довољно да Устав предвиди само та повећавања надлежности без гаранта фискалне децентрализације власти. У нацрту Устава, као што сам рекао, предвиђена је одредба о постојању локалне имовине, а то су подржале ове четири странке, које чине окосницу владе Србије, а такође је то у потпуности прихватљиво и Социјалистичкој партији Србије. За сада није прихватљиво Српској радикалној странци, а очекујемо да се изјасни и Демократска странка, и да нам коначно достави и свој нацрт Устава.

Бела Чорба: Драго ми је, што се, као што смо чули, очекују промене у структури општина, и што се влада са новим решењима заправо отвара према месним самоуправама. То су заиста европске вредности и норме. Господин министар је рекао, да је то један дужи процес, а да ће се остварити можда за годину-две. Ја сам скептичан, јер за све то потребне су огромне промене, које треба на прави начин и стручно припремити. Почетак овог посла ми још на терену не видимо. Желео бих, да у вези тога кажете неколико речи. Следеће питање се односи на мањинске савете у локалним самоуправама. Овако, како је законодавац замислио, то је више од ничега, а мање од нечега. Тај савет заправо нема никакве ингеренције, не рачунајући то, што може поднети неке своје предлоге председнику општине или скупштини општине. Корак напред би значило то, кад би овакви савети у будућем закону имали много значајнија овлашћења. Конкретно моје питање у вези тога је – пошто овде у Темерину предстоји оснивање таквог тела –, да ли чланови тог савета могу бити само особе из националних мањина, или и припадници већинског народа? Треће питање се односи на месне заједнице. У Европи се одређена питања решавају помоћу месног пореза, који уводе месне самоуправе, и на тај начин решавају у целисти или делимично изградњу појединих путева, тротоара, канализације итд. Код нас је то немогуће, али смо из једнопартијског система наследили институцију месног самодоприноса, о чему народ одлучује референдумом. По нашим сазнањима у Србији има општина, које нису расписале по овом питању референдум у класичном смислу, већ су одлучивале сакупљањем потписа грађана. Да ли је тај корак у складу са законом?

Зоран Лончар: Што се тиче Ваше резерве према дугом процесу децентрализације власти, дакле преношења тих овлашћења, и да је за то неопходна стручна припрема, само да кажем, да је најдужи онај процес, који се ни не започне никад. Ми смо започели процес реформе и државне управе и локалне самоуправе, и то са великим, неоправданим закашњењем, и након три године паузе први пут је донета стратегија реформе државне управе и локалне самоуправе. Без тога не може ништа да се ради. Што се

стручности тиче, сматрам се изузетно стручним, јер томе сам све своје године школовања посветио, наравно не радим ја то сам, имам стручан тим за то. У вези савета за националне мањине, и Ваше оцене, да је то више од ништа, а мање од нечега, законом је заиста то тако прописано, а на члановима савета остаје да допринесу његовој афирмацији. Што се тиче састава савета, ми се у то не мешамо. Нађите најбољи могући начин у погледу састава, да решавате питања националних мањина. Месне заједнице су домен локалних самоуправа, које су скоро потпуно самосталне да предвиде своју унутрашњу организацију. То питање треба да се решава кроз подзаконске акте локалних самоуправа.

Функција и донети савета за националне мањине локалних самоуправа

Значи, ја ћу ипак говорити на српскохрватском, онако како предвиђа 9. члан овог нашег Устава, и дозволите ми да кажем неколико речи на ову тему која ми је овде задата, а ја сам пристао. Морам да кажем да ће моја прича да буде много дисонантна у односу на ово што сам чуо. Ја као да живим у свету бајки, то је просто невероватно, мед и млеко, а ја у ствари стварност доживљавам много круће и озбиљније, према томе дозволите ми да кажем оно што сам написао. Локална самоуправа какву ми имамо из закона усвојеног 2002. ничему није слична у свету и са ничим није компатабилна, она је ван међународних стандарда и заправо је сурогат локалне самоуправе. Формулације које се односе на права националних мањина смишљене су да са једне стране замагле ситуацију, а са друге стране прикажу јавности уско лице Србије према међународној заједници. Кад се то изводи уз помоћ припадника мањине тада ситуација постаје комична. Дакле, садашњи систем локалне самоуправе треба расформирати, формирати локалну самоуправу на нивоу насеља, како је то свугде у свету. Који су стандарди и који су критеријуми, постоји добра пракса из земаља у транзицији, треба погледати само оно што је Мађарска урадила. Одговори типа: Србија још није зрела за то; то много кошта, то је нерационално, и тако даље, отпадају као неозбиљни, јер такви типови локалне самоуправе постоје, само треба проучити моделе њиховог функционисања у европским земљама. И високо централизоване земље и оне, са хајде да кажемо са мало више демократије, имају такав систем који успешно функционише. Савет за међунационалне односе овако формулисан у чл. 63 Закона о локалној самоуправи је сурогат, да постоји локална самоуправа на нивоу насеља он би био непотребан, јер би сви, па и мањине у органима локалне самоуправе били сразмерно заступљени. Закон, односно чл. 63 предвиђа формирање Савета за међунационалне односе али су за његов

рад везане многе непознанице. Савет се формира у национално мешовитим срединама где 5 одсто има једна мањина или више од 5 одсто, или где више мањина чине 10 одсто. Шта ако рецимо једна мањина чини 4 одсто, а друга 3 одсто, како се онда формира овај Савет, мени није јасно. Савет разматра, како се каже у Закону, да ја не цитирам сада тај чл. 63 разматра питања мањина, о стварима обавештава скупштину која се о том поднеску изјашњава у року од 30 дана. Скупштина своју одлуку – Скупштини мора доставити на мишљење, има право да пред Уставним судом покреће поступак за процену уставности и законитости. Делокруг Савета се одређује посебном Одлуком општине, како предвиђа Закон, што је лоше, јер ће бити огромна шароликост. Око рада Савета поставља се читав низ проблема. Прво легитимност и начин избора његових чланова, шта је од пресудног значаја, ја сам мишљења да би се избор морао обавити тајно, баш због тога да се не поставља питање ко кога заступа. Ако локалне самоуправе буду бирале чланове, Савети ће увек бити послушни и подобни што је недопустиво. Они морају формулисати стварне проблеме, а то они који су послушни не могу учинити. Овлашћења за покретање питања пред Уставним судом су лепа и непотребна, лепа јер рок у којем суд доноси своје одлуке износи више месеци, ту се брзо не може родити никаква одлука, а непотребна, јер иницијативу за оцену уставности и законитости може поднети сваки грађанин. Три, стварно право предлагања одлука не постоји и уврштавање њихово на дневни ред, нити обавеза тог уврштавања. Према томе, Савет може предложити, а скупштинска већина може потпуно да се оглуши на то што Савет предлаже. Све у свему, Савет је превара, шкољка без садржаја, намењена међународној заједници. Стварна решења су у следећем. Треба донети одлуку о пропорционалној заступљености мањина у државним органима и органима локалне самоуправе, онда је сваки други сурогат непотребан. Треба остварити реформу системима локалне самоуправе и формирати локалну самоуправу на нивоу насеља што је компатабилно са светом и са Европом. Наше општине су срезови, а не општине како треба да гласе, у Мађарској ни не разумеју када им се каже општина, шта то значи у нашем значењу смисла речи и треба им дати, ако се већ формирају свестрану надлежност са правом предлагања одлука и треба наравно формулисати једнаке критеријуме њиховог формирања у свим општинама, а не да општина појединачно од случаја до случаја, значи свака општина за себе, предлаже различите критеријуме. Овај члан Закона о локалној самоуправи, а наравно и онај Закона о правима националних мањина имају пре свега, ја бих рекао спољнополитичку употребу, а мало шта стварно решавају из области права националних мањина. Тим пре што Савет за

националне мањине није стално радно тело Скупштине, него се формира посебном одлуком, према томе, потпуно су различити критеријуми, и ја мислим да је овако увршћавање овог члана у овај Закон о локалној самоуправи заиста непотребан. И дозволите ми само да кажем још неколико речи пошто нисам испунио своје време на оно што сам до сада чуо. Прво измена Закона о изборима је превара и немојте се на разним скуповима, молим вас позивати на то, јер треба десет хиљада оверених потписа да би се поставила страначка листа без обзира колико ће та страначка листа добити гласова после на изборима, а то може да буде и мање од десет хиљада. Значи за Демократску странку, за Демократску странку Србије, за Српску радикалну странку и за било коју мађарску странку треба једнак број оверених потписа, то није равноправност. Нама причати да то није урађено зато што се превидело и зато што онај ко је предлагао промену Закона то није видео, јесте некоректно. Ја ћу да схватим добре намере и савете свих вас који учествују у доношењу када се тај проценат потребних или број потребних потписа смањи на проценат који Мађари имају у саставу становништва. Значи на осам и по милиона Срба, десет хиљада потписа, на триста хиљада Мађара X број потписа, то је коректно. Да мађарске странке морају да имају десет хиљада потписа колико и српске странке, па то је некоректно без обзира што је цензус смањен. Друга ствар говори о томе да су покрајински избори врста приказивања учешћа мањина на изборима је потпуно некоректно јер ови избори су најскандалознији избори који су икада одржани, зашто, зато што изборни акти, молим вас нису ни објављени у Службеном листу, објављени су само на сајту, а Службени лист ни то није рекао да се акти, формулари који постоје на сајту да се они сматрају званичнима, значи, избори су нелегални и нелегитимни. Следеће, Изборна правила како је то уобичајено у културном свету не да нису мењани у години пре избора, него су мењана у месецу када су избори спровођени. Следеће, изборна комисија је прописивала строжије критеријуме за постављање листа политичких странака и кандидата него што је било у Изборном закону. У Изборном закону пише да треба да пише име и презиме, да треба занимање, улица и број и потпис, не пише да треба матични број и не пише да треба оверено изјашњавање потписа. Ја сам на суду, молим вас, добио у Новом Бечеју једну општинску изборну јединицу, односно изборну комисију и када сам исто то тужио у суду у Новом Саду онда сам изгубио тај суд. Како може у правној држави да се о истој ствари суди на два различита начина. Значи скупљање оверених потписа за листе посланика и одборника јесте директно мешање у права грађана а и матичног броја јер то није било предвиђено Законом. Зна законодавац

зашто то није предвидео, зато што се тиме залази у приватност и интимност људи, овако ви сад имате не списак подржавалаца странака, него имате, да су се људи претходно изјашњавали којој политичкој странци припадају, а то је у нашим страначким односима потпуно недопустиво, јер који су сада на власти знају ко је у другој странци и ко кога подржава. Србија није демократска држава без обзира шта ви о томе мислили и смели су да потпишу само они који су то смели и они су се наравно изјаснили, хајде да кажемо под знацима навода о својој страначкој припадности и онда причати о томе да је ова власт у Војводини демократска, то је потпуно промашена тема, то је најбескрупулознија власт, а начин на који се долазило до владања је незапамћен, ја мислим, извините али Слободан Милошевић није тражио изјашњавање и потписе да подржавате неку листу. Према томе, овај начин скупљања и елиминације других политичких такмаца са политичке сцене је незапамћен. Закони о школству, молим вас, су мењани 1992. и ми смо учествовали врло активно у томе, сва четири закона смо суспендовали и зауставили. Нама је и те како важан тај број 15, јер се позивамо на тај број 15 и елиминишу се и гасе оне школе у мађарском расејању које имају дефакто кадра, ако имате дискреционо право директора о томе да ли ће или не организовати наставу на матерњем језику. По правилу се то не остварује, то је изузетно важно и правима мањинама треба дозволити то да имају свугде, јер ако молим вас, на Косову за једног или за двоје Срба било одељења на српском језику, зашто онда за двоје, троје, петоро Мађара у Војводини то не може да буде, то је била наша стварност, то тако и сада функционише. Национални савети су нелегални и нелегитимни, можемо ми о томе било шта да причамо и да се замајавамо. Нелегални су због тога што су формиран на изузетан начин у Закону који каже да се бирају на основу електора. Правило је, више кандидата тајни избори, та Уредба министра је објављена не у року од 30 дана као што је требало по Закону, него 113-ог дана. Значи нелегални зато што ту Уредбу министар није поштовао. Нелегитимни због тога што у саветима националних мањина не седе и припадници свих других странака, у саветима националних мањина седе власти подобни политички партнери и нико други. Ви сада то можете представити како је то страшно велико достигнуће, како је то добро за Србију, Савети су опет сурогат и прилика за манипулацију пред међународном јавношћу, то је поново јавно лице Србије која стално прича како се питање мањина решава онда када неко од мањинаца учествује у влади или ако нека мањинска странка партиципира у власти, па тиме се ништа не решава. Зато што се проблеми, суштина проблема не решава. И следећа ствар око медија, молим вас у медијима, барем у

онима на мађарском влада једнопартијска диктатура, у мађарским медијима све друге политичке опције немају могућности да артикулишу своје политичке интересе, чланци им се не објављују и мишљење им се не изнесе. То што ви мислите да је страшно добро што су медији дошли у сферу Савета националних мањина, барем оно што ја читам и они који су изнад тих медија то је катастрофа, то је да једна странка контролише медије на мађарском језику, рецимо у овом случају. И да је мир није мир јер се новинари, колико ја схватам, буне и буниће се и сада и у будуће. Према томе, у сфери овога што се зове права националних мањина сви они који говоре о томе да је то добро и да креће набоље, живе у облацима или се не сусрећу са стварношћу, ја мислим да треба да се окрену заиста правом решавању, а то је да распишу тајне вишестраначке изборе за савете националних мањина, да омогуће политичко представљање мањина на онај начин како то заиста треба, сразмерно њиховој заступљености у проценту становништва, било да је природни праг, било да су гарантована места, то мање-више може да се постигне и у органима локалне самоуправе државне власти мора да буде сразмерна заступљеност Мађара, Румуна, Русина и осталих сразмерно терену на којима оне живе, иначе од тога нема ништа. Ви можете да донесите сјајне законе и да измишљате сјајне механизме, али то ништа не функционише, то сада није тако. У милицији немате сразмерну заступљеност милицајаца која одговара проценту становништва, у судству то немате, у органима државне управе немате, погледајте само, не треба ја то да говорим од округа до округа, од суда до суда, од општине до општине, видећете да то није сразмерно. Ако заиста желимо да то доведемо у праву меру онда у законима треба рећи следеће, да се онај ко зна један језик више, добити десет посто плате више, молим вас не мора да буде Мађар да зна један језик више, има и Срба који су погодни да раде и да знају један језик више и да добију ту плату. Погледајте на пример у ПТТ-у колико има Мађара, код мене у Петровом Селу поштар од ослобођена не сме да буде Мађар јер је неповерљив, ја то говорим свима, нема ни једног поштара који је Мађар, никад није ни био, контролише писма, дојављује, дошаптава, пише реферате и тако даље, 'ајте урадите, ево нека Савет за мањине код господина Корхеца уреди да поштар у Петровом Селу некад буде Мађар, ја ћу да им скинем капу, никада није био. Господин Дели седи поред мене и он је из Петровог Села, зна о чему говорим, према томе када то постигнете, онда можемо да седнемо да разговарамо о правима националних мањина, а дотле, све ово што смо ми радили потпуни је сурогат и све је било само спремљено да ће када међународна заједница затражи пријем Србије и Југославије у одређене међународне форуме то захтевати, међутим

изгледа да међународну заједницу баш боли глава, има преча посла и она се на том послу показала некоректна. Према томе, ја мислим да је наш задатак да све ове законе променимо, пре свега Закон о правима националних мањина мора да буде донесен на нивоу Републике, јер ту су она питања, а то је школство, то је службена употреба језика, то су надлежности Републике, ви имате законе на савезном нивоу, а савезна држава низашта није надлежна, а немате закон на републичком нивоу где надлежности има и имате секретаријат на покрајинском нивоу који не може ништа да уради јер је мислим тако једна креатура која постоји тек толико да би једна странка тамо била заступљена. А тамо где су стварне надлежности, тамо немате праве воље за решавањем питања. И још само једну реченицу, ако Србима на Косову припада етничка аутономија, територијална аутономија по етничком принципу, онда и свима другима у Србији то исто припада. Странка на власти то заговара за Косово као решење проблема, молим на тај начин треба решити питање Мађара у Војводини и све ће бити решено. По истом моделу, који су, 'ајде да кажемо преписали из наших програма. Врло сам прецизно рекао. Хвала!

Улога омбудсмана у заштити права мањина

Покрајински омбудсман је најмлађа покрајинска организација, она је основана Одлуком Скупштине Аутономне Покрајине, децембра месеца 2002. године, с тим да је омбудсман изабран тек након протеча рока од девет месеци, па заменици онда, и сада је што би рекли, главни омбудсман на послу скоро годину дана, заменици неко више неко мање, а на жалост једна четвртина радне заједнице није попуњена зато што нема, пре свега нема пословног простора, па према томе не може бити ни намештаја ни остало. Но то је проблем релације омбудсман и надлежни покрајински органи. Ја бих хтео да вам кажем и да укажем на то у оквиру ове теме да је контрола управе и рада управе како општинске, тако и покрајинске, само једна од делатности и овлашћења покрајинског омбудсмана, односно, његове институције или канцеларије. Ту морамо рећи, ја ћу после указати из којих разлога то подвлачим да се ради о предметима и о случајевима када покрајинска управа или општинска управа у управном поступку повреди било које право грађанина које је загарантовано почев од Устава, законом, међународним уговорима и осталима. С тим да одлука предвиђа могућност интервенције покрајинског омбудсмана само онда ако је грађанин исцрпео сва расположива правна средства у тој правној ствари. Значи, жалбу, приговор или уколико има, а најчешће има и могућност подношења тужбе Управном суду или Окружном или Републичком суду. Е онда се поставља нормално питање, па шта ће онда омбудсман. У управном поступку судови контролишу спор у управном поступку, контролишу искључиво законитост поступка и законитост примене права у тој правној ствари. Од тога омбудсман има много шира овлашћења, јер може да улази у целисходност спроведеног поступка или додељеног или недоддељеног права у управном поступку као и да види да ли је то и правично. Судови никада не одлучују о правичности, они примењују закон онако како је то јесте, често грађанину одређена одредба није баш правична, и закон-

тост и правичност се у неким случајевима могу јако да се разилазе. То је та институција као таква, иначе то је својствено свим земљама које имају службу омбудсмана или народног адвоката или било како су се назвали, суштина је то да је превасходни задатак, контрола рада државне управе. Словенци, примера ради, могу контролисати и рад владе и судства, чак у одређеном домену и полицију, али не владе у целини, него рад појединих министарстава и тако даље. Нормално да покрајински омбудсман ту функцију не може имати јер сама Покрајина ту функцију законодавну и судску нема. За ових скоро годину дана рада, говорим сада о поднетим представкама било писмено, било електронским путем, било телефонским путем, скоро 80 одсто представки се односи на спорост рада наших судова, на неефикасно, неадекватно интервенисање полицијске службе, било где, а најмање представки се односи, свега 20 одсто, на права делатности, права надлежности покрајинског омбудсмана. Из овога највише имамо нарочито у погледу просторног уређивања урбанизма, то је можда нормално, пошто је у току легализација, па људи негодују најчешће због спорог рада тих комисија, односно због великог износа надокнаде који треба да плаћају. Оно што се тиче органа управе и контроле како покрајинске тако и општинске, морам се повезати на излагање и потпуно се сложити са излагањем др Пал Шандора да је највећа брига, бар код нас, највећи број оног што је стигло, на жалост то је мали број, односи се на непримену закона и посебно покрајинске одлуке о уређивању посебног питања у вези службене употребе језика и писама националних мањина. Мислим да је та констатација ваљана и да је то и објективна, жалосна ситуација да ни Русини, ни Словаци ни Мађари, а ни остали немају адекватно учешће, ја говорим о органима управе, не говорим ни о полицији, иако бих могао, то сви знамо да је тако како је, али нисам ја меродаван у томе да дам свој суд, јер је то републички орган и Покрајина не може ништа урадити, ни општина. Међутим, ми у нашим срединама, конкретно у Темерину, ја лично баш не знам, како стоје ствари, мислим да није ружичасто, али то није добро јер када нема људи који су у могућности да саобраћају барем усмено са странкама, ја сам одавде рођен, из Темерина, знам да имамо ту чике и баке који на жалост не знају српски. Сада он дође код матичара и ми немамо у матичарској служби матичара Мађара, има сада тамо придодата, некада је била секретарица председника општине на испомоћ, ако још увек ради, ако још није отишла у пензију, једноставно не може се успоставити контакт, иако наша влада улаже све напоре да то одрадимо до краја. Посебно се поставља питање набављања двојезичних формулара и излагања у сусрет, мислим да ту локална самоуправа треба да предузме кораке, то не кошта пуно,

треба имати у тим компјутерима могућност да се откуца на мађарском језику, јер поново говорим из темеринских прилика, доста деце одавде иде у школу што у Пешту, што у Сегедин, тамо нормално, да почев од сведочанстава, разних извода из матичних књига, мора бити на мађарском језику. Најбоље прођу, да ме не схвате погрешно, они месни преводиоци који раде преводјење српског на мађарски или обрнуто, иако нама наши покрајински прописи и републички прописи, шта више, прописи, под знаком навода, савезне државе, ми имамо могућност, имамо обавезу, уколико се припадник националне мањине обрати са захтевом да добије извод на свом језику, онда том треба удовољити. Није то проблем само у Темерину, ја верујем да можда у Кањижи и у Сенти тих проблема нема, можда и има, а у доњем делу Бачке и Банату то постоји. Ја бих само управо рекао још један пример рада што мислим да је добро одрађено. Наиме баш на рад темеринске Општинске изборне комисије стигла је једна притужба која није прихватила приговор једног нашег грађанина, да сем оних образаца које захтева, и који предвиђа Закон о локалним изборима, требају и други двојезични обрасци. Гумачећи закон и овде малопре спомену-ту Одлуку, канцеларија Покрајинског омбудсмана је стајала на становишту да и оне обрасце који су у функцији саобраћаја грађанина и Изборне комисије ваља сачинити двојезично. Ја мислим да је то, не сада да будемо препајетни, али мислим да смо ми погодили праву ствар са таквим једним ставом и препоруком. Ја поново кажем, оно што је из оперативне делатности, на жалост да људи то не знају, и ако се ми трудимо, имајући у виду друге обавезе и овлашћења, наше одлуке да извршимо упознавање грађанства и осталих структура са радом, јер непријатно је и грађанину и нама, када мораш одбити или одбацили представку, већ рећи да се то односи на рад суда, суд је републички орган, пардон, извините, довиђења. На жалост садашња ситуација је таква.

Цивилна сфера и мањинско питање

Цивилни покрет окупља једну нову генерацију, један нови нараштај младих Мађара из „јужних крајева”. Нема нас пуно, али нам је снага можда у томе, да у последњих 16 година, ово је први аутономни глас младих Мађара из „јужних крајева”, који су дали свој суд и о јавним питањима. У томе је вероватно стварно нов овај покрет, пошто су до сада млади били активни само у организовању омладинских програма. Када се говори о некој мањини, обично је идентитет централна тематика. По мом мишљењу у целој Европи, а посебно је карактеристично то за Источну Европу, да централна тема и на почетку 21. века је национални идентитет, питање опстанка нације. Ово није карактеристично само за мањине, него је за сваки народ стварно то постало централно питање. Ако посматрамо демократске процесе из деведесетих година, у свакој земљи, дакле и приликом распадања држава, ово је централно питање, односно како би једна држава или једна нација могла опет да постане снажна нација. Нарочит значај има ово питање код мањина, пошто њих вишеструко погађа овај утицај, да би сачували свој национални идентитет. Конкретно баш због тога, што у националној еуфорији, која је присутна у Источној Европи, а нарочито је јака на Балканском полуострву, пошто су се овде дешавали и ратови, мањине на Балканском полуострву још су осетљивије на ово питање. Дакле, без обзира желимо ли то или не, наш национални идентитет и опстанак нације је централно питање. У нашем случају право питање је то, како то можемо обезбедити, дакле, на ком основу се можемо одржати. Обично то нападају, али по мом мишљењу у таквом окружењу једини прави пут је сегрегација. Не потпуно затварање, али свакако оснивање и очување мањинских националних институција. Пошто живимо у таквом окружењу, где је перманентно могуће, да упркос записаним људским правима, о чему су већ и претходници говорили, у стварности, дакле у националној еуфорији, ова мањинска права се пренебрегавају, често се не поштују, а и сам сис-

тем и сама надградња је таква да се не труди на поштовање тих мањинских права. Суштина је у томе, да и у овом окружењу остаје као један од најважнијих питања очување националног идентитета. И сегрегација је једини проходан пут, који гарантује опстанак на дуже стазе. Ради тога треба изградити аутономне националне институције у најразличитијим областима: у образовању, у култури, у сфери јавне политике и јавног живота. У овом тренутку, ако боље посматрамо српско друштво, оно се налази на десници, дакле цела српска друштвена структура је на десници, заједно са свим релевантним политичким партијама. Једноставно нема, или су безначајне партије левице, и питање је, да ли су такве оне које себе тако називају. Фактички, либералне странке нема у Србији, мада је сад покренута нека иницијатива, али и то вуче на десну страну. То значи, да у српском друштву превагу и даље има национални осећај, пошто су иза једног рата. Нема спора, да је за њих национално питање и даље централна тема. У таквом окружењу, у овој ситуацији, Мађари из „јужних крајева”, ако хоће да опстану, морају да покажу барем исти степен националне привржености. Баш због тога, није сигурно да је прави пут, ако водећа политичка снага националне мањине тежи ка консензуалном моделу, пошто он стално прати интересе већинског народа, и само унутар тога интересе мањина, пошто наше окружење, и не само политичко окружење, још није зрело за овај модел. Наравно, да је битно питање толеранција и важни су програми толеранције, али још једном наглашавам, да сама мањинска бит значи толеранцију, пошто је мањина научила, да је у мањини, и мањина треба да научи и практикује толеранцију, јер у супротном случају стално се конфронтира и због тога ће нестати. Дакле, толеранцију треба јачати код већине, а не код мањине. Не треба мањина да предњачи у практиковању толеранције, него је то задатак већине. Опет наглашавам: на дуге стазе треба да ојачамо мултиетнички принцип, али засад нису се стекли услови за ово. Можда за 20 или за 40 година се створе услови за истински мултиетнички свет и еру, али дотад можемо само да се сегрегирамо, да бисмо сачували себе. Треба да се усредсредимо на својеврсну самоодбрану. Због овог је централно питање питање аутономије, и због тога ће бити централно питање питање мањинског универзитета и могао бих и даље да набрајам сва аутономна питања. У источноевропској регији приликом промена у деведесетим годинама прошлог века, плурализам се појавио на нивоу политичких снага, дакле ове снаге су ојачале, и од почетка оне су почели да поновно организују друштво, друштво које је пре тога било хомогено под диктаторском влашћу. Политичке снаге су и у каснијем периоду сачувале своју водећу позицију, и касније, у једној следећој

фази је дошло до изградње цивилне сфере и свих осталих сфера. Захваљујући томе, за целу Источну Европу важи уопштена констатација, да се политичка сфера надвила над свим осталим сферама, да доминира над осталим сферама, и господари свим деловима живота.

Посебно је то опасно код мањинских друштава. Код тих друштава постоји једна привидна хомогенизацијска клопка, чија суштина се састоји у томе, да је мањина, пошто је малобројнија, принуђена да тражи јединство, да би ефикасније могла да конкурише већини. Има нечега у овоме, стварно је тако да морамо да концентришемо снаге. Али поновно наглашавам, та врста хомогенизације, која се створила у овдашњим крајевима, то није она хомогенизација, која нам је потребна. Ова је само привидна хомогенизација, и има сасвим другачији циљ, него што би требало да има. Њен превасходни циљ није то да овдашњи Мађари сачувају снагу и ефикасност, него много више да сачувају власт оних који сада воде политичку сферу која је тренутно на власти. И код нас је исти проблем, тј. то што је политичка сфера надвладала све остале сфере. Сада само говорим у релацији Мађара из „јужних крајева”. Само бих у мањинском контексту разрадио ово питање. Ово је жалосно, тешко и ужасно због тога, што свака сфера има своју логику. Централни принцип сфере политике је власт, освајање и сачување власти. За цивилну сферу је битно организовање заједнице, за медије информисање, вредност вести и преношење информација, а за привреду је важна што већа привредна ефикасност. И у томе је проблем, пошто је политичка сфера надвладала све остале сфере, ту, на „јужним крајевима” доминира један централни принцип, а тај принцип је принцип сачувања власти. Овај принцип се манифестовао у једном систему. Дакле, по мом мишљењу, грешка је у систему, барем кад се ради о овдашњим Мађарима, а то значи да је овај процес прерастао у један систем. Овај систем обухвата политичку сферу, и водећу политичку структуру. У ствари, овде се ради само о Савезу војвођанских Мађара, пошто само он има такву власт, која је била способна да изгради и да одржава такав систем. И у склопу овог система је један врло значајан део цивилне сфере, један значајан део цркве, културе, штампе и могао бих да набрајам све сфере живота. У нашим крајевима има врло мало таквих организација које су способне да живе и раде аутономно, и које могу да буду успешне и неовисне од система, пошто се систем труди на хомогенизацију, што значи да је главни принцип сачување власти.

Дакле, циљ система је да сачува власт, то јест власт политичке сфере и покушава да потисне, одбије и поништи сваки плурализам, који би после, као снага заједнице, могао постати опасан по систем.

Има више разлога за то што младе баш и не привлачи овај систем. Пре свега то, што је системом много лакше управљати, ако у њему учествује мањи број људи. Други разлог је то, што живимо у окружењу где има изузетно мало извора, а у самом систему је много таквих људи, који су присутни у неколико сфера, дакле са више страна могу доћи до извора. Поврх тога, не смео заборавити ни на то, да један значајан део чланова система нема одговарајуће образовање односно стручност. А млада генерација, значајан део младе генерације је завршила образовање на факултетима, има ажурно знање. Истовремено, не смео ни једног тренутка сметнути са ума, да је прикључивање систему могуће само на један једини начин, то јест, под условом, да се прихвати водећи принцип система, а то је принцип сачувања власти. Не може ући у систем тај, који не може да прихвати ову регулативу, односно систем ће га избацити из себе, ако није вољан да се повинује овом принципу. Мана овог система је у томе, што је уништио ону енергију Мађара из „јужних крајева” са којом су располагали почетком деведесетих година. Онда, када су се Мађари будили из једног диктаторског система, и кад су на чудесан начин дошли себи и самоорганизовали се, и схватили да могу да ураде све, што заједно хоће и када су стварно били шарени. Ја сам у то време још био млад. По мом мишљењу палета је онда била врло шаролика, а у међувремену систем је погазио много гласова и линија, која сада фале и помоћу којих би овдашњи Мађари могли да задрже елан и виталитет.

Мађари из „јужних крајева” су приметили, да су у хомогенизацијској клопци. Приметили су да постоји само један водећи принцип, да у систему само то функционише и не обраћа се пажња на ништа друго. Не обраћа се пажња на интересе неке мале средине, не обраћа се пажња на Мађаре који живе у дијаспори, на интересе културе, образовања и тако даље. Увек је дошао диктат са вишег места, који је у датом случају одредио шта треба да се ради. Није случајан демократски дефицит међу Мађарима „јужних крајева”. Није случајно да је излазност Мађара на последњим изборима износила само 40%. Наравно, то има и својих објективних разлога, кад погледамо већински народ, и код њих се види, да се изгубила воља за изборима. Али наглашавам, није случајно да се код Мађара у Словачкој истовремено појавио овај проблем. Једнозначно је да су Мађари приметили, да није прворазредни приоритет интерес мађарске заједнице, него су важнији сви други интереси.

Има ли решења? По мени има, само је питање, хоћемо ли, односно да ли систем хоће то решење, пошто је тај систем тренутачно најјачи играч у „јужним крајевима”. По мени, решење је у томе да се политичка сфера

повуче на воде политике. Изузетно је битно да мађарски интереси имају своје политичке представнике, можда је то најважније, пошто у овом друштву где још увек влада национална еуфорија само политичким средствима можемо да се изборимо за своје интересе. Али поново наглашавам: мађарска политичка сфера треба да се повуче из осталих сфера, односно макар би требала да дозволи, да остале сфере аутономно доносе своје одлуке. А што се тиче стручних одлука, ту би требало дати нови замах овдашњим Мађарима.

Знам да је то тешко, пошто имамо мали број стручних људи, и принуђени смо, да једна особа, која стварно хоће да се бави проблемима своје заједнице, да узме улогу на више места. Врло је тешко бити шизофрен: да једном донесемо политичке одлуке, а други пут стручне одлуке. Али свакако треба то да пробамо. Дакле, по мом мишљењу из цивилне сфере треба да помогнемо оне цивилне организације које стварно нешто раде, које имају резултате, које се баве проблемима заједнице и показују ефикасност. Није случајно да је централна тема политика помоћи, пошто је овај систем покушао први пут да стави своје шапе на донације и друге врсте помоћи, и преко њих је покушао да надвлада над целим друштвом. Али, сви знамо, живимо у материјалном свету.

Што се тиче културе, или привреде, треба да се држимо истих принципа. Морамо да се обрачунамо са таквим понашањем, да на нивоу речи спомињемо велике, звучне ствари, а да на практичном плану полако заборављамо шта значе дела, или каква су она. Помало смо постали вербална заједница, и наше ствари иду напред само на нивоу речи, а на нивоу дела већ много спорије.

Дакле, по мом мишљењу, у „јужним крајевима” треба да изградимо друштво знања. Опет треба да поштујемо оне људе, који имају стручна знања и њих треба да фаворизујемо на уштрб оних који су такорећи политички подобни. Врло је битно да наша црква добије значајнију улогу, и треба да пружимо шансу једној новој генерацији. Што се тиче политике помоћи и донација, пошто је ово централно питање целог система, и ту треба створити један нови систем. Што се тиче ове политике, ја мислим да треба расформирати она тела која одлучују о прекограничним донацијама. Зато треба расформирати, пошто не може донети објективну одлуку једно лице о свом пројекту и о пројектима других. Без обзира колико се трудимо да будемо правични, тешко да можемо то спровести. Одлуку о расподели помоћи би требали да пребацимо у Мађарску, али је изузетно битно, да приоритете унапред одреде стручњаци из ових крајева. Али не у таквој форми у каквој се то ради код „Фондације домовина”, и након годину дана они

то раде ад хок, него бисмо требали заиста сести, формулисати једну стратегију националног развоја. Мислим да бисмо морали да изградимо једну стратегију, на основу којег би се могли развијати Мађари у „јужним крајевима”. То можемо само да урадимо ми сами, стручњаци из „јужних крајева”, и када је то готово, управљање програмима и баратање новцима бисмо требали препустити Мађарској, пошто о томе ми не можемо објективно одлучивати. Добро знам да ће се политика и тамо умешати, али без обзира на то, требали би ово да покушамо. И што је још нарочито важно, треба да уведемо врло строг систем контроле. Не пре свега финансијски, пошто Мађарска перманентно појачава финансијску дисциплину, него пре свега са угла делотворности. То значи да би контролори требали да оду на приредбе, које се финансирају из донација, и на лицу места да се увере на шта се троше паре. Треба видети, да ли се уопште одржавају ти скупови који су потпомогнути, пошто на жалост има врло много таквих приредби, који се уопште не одржавају, које постоје само на папиру и на крају се направи финансијски обрачун. Озбиљно треба да сагледамо које су то приредбе, програми, институције којима је потребна помоћ. Треба увести и нормативну помоћ. Под овим подразумевам сталну помоћ институцијама. Знам да то противуречи оном о чему сам досад говорио, али у Мађарској ни не постоје те врсте донација, углавном финансирају само програме, а за сам рад практично ништа не дају. По мом мишљењу од целокупне донације из Мађарске, која износи близу милијарду форинти, једну трећину би требало издвојити на нормативну помоћ. Требало би изабрати те институције, које су стварно ефикасне, без обзира где припадају унутар система. Контрола нормативне помоћи била би још строжија и та помоћ би могла да варира из године у годину. Дакле, ако нека од институција није радила са очекиваним успехом, онда би се помоћ могла смањити, или ако је нека била ефикаснија, онда би се могла увећавати.

Ово што сам рекао је својеврсна утопија. И ја сам тога свестан, пошто са било које стране да гледамо, и даље живимо у свету, у коме је успостављен један хијерархијски систем, и овај систем и даље господари свима, и овај систем и даље има за главни циљ своје одржавање и онима који су у том систему све то савршено одговара. Али, све је више таквих проблема преко којих не можемо да пређемо.

Око 80% младих Мађара из „јужних крајева” има жељу да се одсели. Неће сви отићи, али 80% хоће да оде. Ако ни даље нећемо уважавати стручност и ако не успемо да уградимо нову генерацију у нашу заједницу, ако им не дамо радна места, што је врло тешко, онда ти млади ће отићи и још више ћемо остати без интелигенције. Ако се буде наставио овакав

тренд, онда Мађари из „јужних крајева” ће у још мањем броју да учествују на изборима, а и једна трећина оних који су изашли на биралишта, нису гласали на мађарске партије. Ојачаће оне цивилне организације и партије, које представљају српску оријентацију и они ће ојачати на просторима где живе Мађари. Боримо се са страшним проблемом, пошто је овде реч о нестанку. Стално се сужава тај свет, у коме смо провели нашу младост или средње доба. Овај свет се стално мења и све више једна друга култура заузима нашу половину. Дакле, ако желимо на неки начин да сачувамо ову средину, да сачувамо Мађаре, који су још остали овде, онда треба озбиљно да се посветимо решавању овог проблема. Одговорност пре свега је на онима који су у систему. Дакле, они који су изван система, само споља могу да генеришу ове токове, али сигурно да није изван система тај пол, који може да убрза овај процес, односно који може то да уради. Дакле, све треба урадити у оквиру система. Има једна позитивна ствар, а то је да је систем мађарски систем, мађарски оријентисан, дакле кад и они уоче проблеме, ваљда ће извршити и неопходне промене. Са овог аспекта сам скептичан. На крају, хтео бих да нагласим: Цивилни покрет се можда прихватио посла, које се неће остварити, али ми смо још сувише млади да би смо се предали и већ је прошло 16 година у којем нисмо могли ништа да урадимо на овом плану. Ми ћемо и даље радити свој посао, конструктивно ћемо се поставити према овим питањима, јер тачно знамо да Мађара у „јужним крајевима” има свега 300.000, дакле овде се више не могу правити револуције. Можемо напред само тако, ако спроводимо реформе и променимо тренутно постојећи систем. Међутим, ово је свачија одговорност. Ми ћемо истрајати на томе да се то деси.